

vatel. Výsledky těchto průzkumů jsou okamžitě aplikovány v tělovýchovném procesu, jehož účinnost je rovněž výzkumníky sledována.

Tělovýchovné jednoty, které zavedly placené tělovýchovné služby, jsou jediné, které se neobávají, že po skončení experimentu a zastavení finanční dotace *Českého ústředního výboru ČSTV*, budou nuceny svou dosavadní činnost omezit.

### *Spontánní tělovýchova*

Rozvoj spontánních tělovýchovných činností je ovlivňován zejména výstavbou tělovýchovných zařízení. Relativně nenáročnou pomůckou s výrazným efektem, která vznikla v rámci experimentu, jsou betonové stoly na stolní tenis, které si získaly velkou popularitu. Také provoz otevřených školních hřišť, která jsou v odpoledních hodinách a víkendech přístupná veřejnosti, podstatně přispívá k rozvoji tělovýchovy na sídlišti.

### *Závěr*

Sídlištní experiment si nekladl ani neklade cíle vědecké, ale ryze pragmatické. Má široké společensko-politické zaměření a jeho úkolem je zvyšovat i úroveň součinnosti jak jednotlivých složek tělovýchovného hnutí, tak orgánů ČSTV. Do určité míry se to daří, přesto se však stále plnění většiny úkolů opírá v rozhodující míře pouze o činnost experimentujících tělovýchovných jednot.

Shrnutí požadavků a zkušeností získaných experimentem umožní v jejich závěru formulovat některé zásady metodiky postupu rozvoje tělovýchovy a sportu na sídlištích.

Vhodným doplňkem výsledků by mohl být průzkum členské základny tělovýchovných jednot a frekventantů placených tělovýchovných služeb ve vztahu k populaci žijící na sídlišti, zaměřený k naplní volného času a úloze tělovýchovy v tomto kontextu. O přípravě tohoto průzkumu se uvažuje.

### *Použitá literatura*

*Tělesná výchova a sport v životním způsobu obyvatel sídlišť*. Sborník příspěvků tematické konference v Pardubicích, vydal ČÚV ČSTV, metodické oddělení 1980.  
*Současný stav a zkušenosti z experimentu Sídliště* — interní zpráva ČÚV ČSTV 1984.

Jana Půlpánová

## **Perspektivy změn tělesné kultury ve způsobu života učňovské mládeže**

Rok 1984 se stal významným rokem pro československé školství, v němž bylo již v celé šíři realizováno nové pojetí výchovné vzdělávací práce. Toto pojetí přináší změny, které se významně dotýkají systému vzdělávání učňovské mládeže. Změny v obsahu a charakteru práce, automatizace výrobního procesu, moderní technické vybavení atd., to vše vyvolává potřebu mnohem efektivnější přípravy člověka na jeho profesionální funkci a odborné kompetence. Dominantní složkou v systému vzdělávání učňů se stala příprava na povolání ve smyslu speciálního i všeobecně vzdělávacího charakteru.

Nedílnou součástí tohoto systému je i tělesná výchova. Bohužel ani nová koncepce ji v rámci výuky dostatečně nevyužívá. Dvě hodiny povinné tělesné výchovy v prvních a jedna hodina v dalších ročnících učebních oborů nesplňují představu o maximálním využití nenahraditelných hodnot tělesné kultury pro mládež a učně především.

Školní tělesná výchova je sice doplněna tzv. mimopracovní tělesnou výchovou v týdnech praktické výuky a tělovýchovnými chvilkami na pracovišti před zaměstnáním i v jeho průběhu. I zde však zjišťujeme značné nedostatky, v některých případech dokonce absenci těchto forem.

Výsledkem této situace je v řadě výzkumů zjištěná nižší úroveň některých ukazatelů zaměřených na tělesnou zdatnost a výkonnost učňovského dorostu [Komárek 1974; Rob 1978; Sýkora 1978].

Příčinu je možné hledat v neadekvátním začlenění tělesné výchovy jak v rámci školy, tak i ve způsobu života učňovské mládeže vůbec. Jednotlivé příčiny se vzájemně prolínají a doplňují a jejich kořeny spatřujeme v třech základních faktorech.

## 1. Systém řízení a organizace

Nedostatky v této oblasti se týkají především nedodržování předepsaného počtu hodin povinné tělesné výchovy a jejího obsahového zaměření a dále nízké úrovně či vůbec absence ostatních forem tělesné výchovy. V některých školách [Rob 1978 uvádí dokonce 87 %] chybí například zvláštní tělesná výchova, jinde je nedostatečně řízena mimoškolní tělesná výchova. Ukazuje se také nutnost vytvořit jednotný systém zájmové tělesné výchovy v těchto zařízeních, zajistit návratnost a součinnost s prací tělovýchovných jednot atd.

## 2. Kádrové zajištění

Zatímco v povinné školní tělesné výchově se počet učitelů bez požadované kvalifikace snížil na učňovských školách až na 9 % [Rob 1978], ostatní formy tělesné výchovy jsou vedeny většinou mistry odborného výcviku, vychovateli a jinými pracovníky.

## 3. Stav tělovýchovného zařízení učňovských škol

Zhruba 50 % odborných učilišť i učňovských škol má tělesnou výchovu v pronajatých tělocvičnách, ve zbylých 50 % je velké množství nevyhovujících prostor. Stejná situace je i v materiálním zajištění zájmové tělesné výchovy, pouze 5 % těchto škol vlastní bazén.

Zajímavé a pro řešení výše uvedených problémů podstatné jsou otázky místa tělesné kultury v životním režimu učňů. Ukazuje se, že tělovýchovná činnost zaujímá v životě této skupiny mládeže významné místo a zájem o ni je veliký.

Dílčí výsledky sociologického šetření, které jsme provedli u 756 učňů v některých vybraných odborných učilištích (1) ukázaly, že zhruba polovina této mládeže ve volném čase závodně sportuje v rámci sportovních oddílů ČSTV. Také v přehledu ostatních zájmových činností se tělesná výchova a sport objevuje na 1. místě (40 %) a téměř stejných hodnot dosahuje počet těch, kteří považují sport za nejlepší způsob trávení volného času (43 %). Pokud jde o další formy tělesné kultury, dávají učni přednost organizovaným akcím (turistické akce, školní přebory atd.). Tělovýchovná a sportovní činnost individuálního, rekreačního charakteru (domácí gymnastika, rekreační sport, kondiční běh atd.) je preferována 17 %.

Zbývá však 40 % učňů, kteří vůbec nesportují, anebo jen nahodile, příležitostně. I když nejčastěji uváděným důvodem sportovní neaktivity je nedostatek času (vyplyvající z jiného zájmového zaměření či nadměrných studijních povinností), je toto vysoké procento signálem k radikálnímu řešení celého problému.

Z uvedeného vyplývá, že je nutno zajistit efektivnější využití tělesné kultury pro harmonický rozvoj učňovské mládeže, a to nejen v systému školního vzdělávání, ale i ve volném čase, ve způsobu života. Hlavní úkoly zde spatřujeme ve studiu zájmové činnosti učňů a v její výraznější orientaci na tělesnou kulturu. Mladí lidé mají zájem o sportovní činnost i správnou představu o funkci tělesné kultury v životě člověka a společnosti. Většina učňů chápe význam tělesné kultury pro zdraví a tělesnou zdatnost, kladně hodnotí její přínos pro kvalitní způsob využití volného času a přijímá i její podíl na tvorbě morálních a volních vlastností osobnosti. Avšak pouhé pochopení nemusí být ještě motivačním zdrojem k jeho konkrétní realizaci.

Jediné možné řešení spatřujeme v cílevědomě řízeném systému tělesné kultury ve způsobu života učňů s cílem sjednotit její funkce s ostatními společenskými procesy. Tělesná kultura se v tomto postavení stává významnou součástí struktury socialistického způsobu života a nabývá zcela nových kvalitativních rysů. Ty spočívají v postupném rozšíření jejich funkcí na všestranný rozvoj, a to nejen v rámci fyzického zdokonalování člověka, ale i formování jeho osobnosti. Hlubší zkoumání kvalitativní přeměny tělesné kultury je východiskem pro její řízení, především v životě naší učňovské mládeže. Chápeme-li tělesnou kulturu jako součást socialistického způsobu života, pak v souladu s jeho změnami probíhá i její postupný kvalitativní rozvoj.

Probíhající změny v charakteru práce se dotýkají především přípravy učňovské mládeže a vytvářejí v systému jejich tělesné výchovy zcela specifický úkol. Jsou v něm zahrnuty požadavky na přípravu člověka k pracovní činnosti. Jedná se o podíl tělesné kultury na zvýšení pracovní výkonnosti, zlepšování adaptace k měnícím se podmínkám práce, na regeneraci pracovních sil a na uchování práce schopnosti po celý produktivní věk.

---

(1) Šetření provedl Výzkumný ústav tělovýchovný UK v roce 1982 ve vybraných odborných učilištích na území ČSR.

Celá řada odborných prací zabývajících se dílčími pohledy na uvedenou problematiku i první komplexní metodologické studie zaměřené na vztah tělesné kultury a socialistického způsobu života ukazují na nutnost co nejrychlejšího vytvoření řízeného systému tělesné kultury, tak jak jsme se pokusili naznačit. Zároveň ukazují, že uvedené možnosti tělesné kultury při rozvoji všestranně rozvinuté mládeže naší společnosti daleko převyšují úroveň jejich dosavadní realizace.

#### Použitá literatura

- Komárek, L.: *Tělesná výchova v denním režimu pracujícího dorostu*. Praha, Lékař a TV 1974, č. 1, s. 13—15.
- Rob, F.: *Dílčí poznatky z analýzy současného stavu tělesné výchovy v učňovském školství*. Teorie a praxe tělesné výchovy 1978, č. 10, s. 615—621.
- Sýkora, F.: *Stručný vývoj a současný stav telesnej výchovy mládeže a jej skumanie*. In: Analýza stavu telesnej výchovy mládeže na Slovensku. Praha, Metodický dopis ČUV CSTV 1978, s. 25—43.

Zuzana Šaffková

### Sport a volný čas. X. mezinárodní seminář komise CIEPS-UNESCO

Na podzim 1983 se uskutečnil v Piešťanech X. mezinárodní seminář komise CIEPS Sport a volný čas, jehož ústředním tématem byly *Úkoly výzkumu a jeho praktické využití v masovém a rekreačním sportu*. Komise Sport a volný čas je jednou ze stálých komisí CIEPSu, který působí jako Světová rada pro tělesnou výchovu a vědy o sportu při organizaci UNESCO. Cílem rady je koordinovat medicínské, biomechanické, sociologické, psychologické a pedagogické výzkumy týkající se sportovní problematiky a přenášet získané výsledky do praxe.

Jednání semináře se zúčastnilo 98 domácích a 39 zahraničních odborných a vědeckých pracovníků ze Sovětského svazu, Polska, Maďarska, Bulharska, Jugoslávie, NDR, NSR, Finska, Norska, Švédska, Rakouska, Švýcarska a Kuby.

Úvodní referát na téma *Úkoly výzkumu a jeho praktické využití v masovém a rekreačním sportu* přednesl J. Hrčka (ČSSR). Poukázal na prudký rozvoj rekreačního sportu v posledních desetiletích a připomenul, že v současnosti je ve společenských vědách kladen mimořádný důraz na zkoumání otázek způsobu života, v němž je tělesná kultura pevně zakotvena. Shrnul výsledky existujících výzkumných studií v oblasti rekreační tělesné výchovy a naznačil tak sféry využití sportovně rekreačních aktivit. Podstatné jsou vztahy: rodina a rekreační sport (trávení volného času ve vlastním bytě, o víkendech a dovolených); pracovní výkonnost a rekreační sport (tělovýchovné chvíle, problematika duševně pracujících); tělesná zdatnost a rekreační sport (onemocnění pohybového systému či kardiorespiračního aparátu, zdravotně oslabení, obezita atd.). S tím úzce souvisí využití výzkumu při rozpracování individuálních i kolektivních metodik a norem. Závažnou otázkou zůstává konkrétní určení ekonomické hodnoty vlivu rekreační tělesné výchovy na zdraví člověka. Hodnoty jsou vypočítávány na základě tří typů údajů: a) pracovní neschopnost, b) náklady na léky, lékařskou péči a pobyt v nemocnici, c) úroveň produktivity práce. Bude proto úkolem výzkumu věnovat značnou pozornost získávání lidí pro sportovně rekreační činnosti (propagace, výchova) a vypracovat přesné metody ke zjišťování ekonomické hodnoty vlivu rekreačního sportování. Doporučil, aby se v mezinárodním měřítku realizovala široká výměna informací z výzkumných studií masového a rekreačního sportu.

Další jednání semináře bylo rozděleno do 4 tematických okruhů: 1. sociálně psychologické aspekty; 2. pedagogické aspekty; 3. zdravotnické aspekty; 4. materiálně technické a organizační aspekty.

#### 1. Sociálně psychologické aspekty

Tento tematický okruh byl uveden metodologicky orientovaným příspěvkem V. U. Ageevce (SSSR), *Sociálně psychologické aspekty výzkumů v oblasti masového a rekreačního sportu*. Autor zdůraznil, že všechny úspěchy dosažené sovětským tělovýchovným hnutím jsou předurčeny masovostí, přičemž sovětská společnost aktuálně řeší úkol přeměny tělovýchovného hnutí z masového na všelidové. V podmínkách současné společnosti je tělesná výchova a sport objektivní potřebou společenského vývoje a představuje mohutný „průmysl“ zdraví a výchovy. S tím souvisí ve společenském vědomí stále šířeji uznávaný význam tělesné výchovy a sportu pro duševní a tělesný vývoj současného člověka. V. U. Ageevce dále vymezil zvláštnosti